

2.1.19, כנס היזמה למחקר יישומי בחינוך: טיפוח מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL)

התקשרו"ת
הורות תומכת קשר ותקווה
למידה רגשית-חברתית בגיל הרך

תכניות התקשרו"ת

הורות/ הוראה תומכת קשר ותקווה

הכשרה חברתית-רגשית של הורים, מחנכים

וילדים בסיכון:

מניעה שניונית של בעיות התנהגות בגילאי הגן

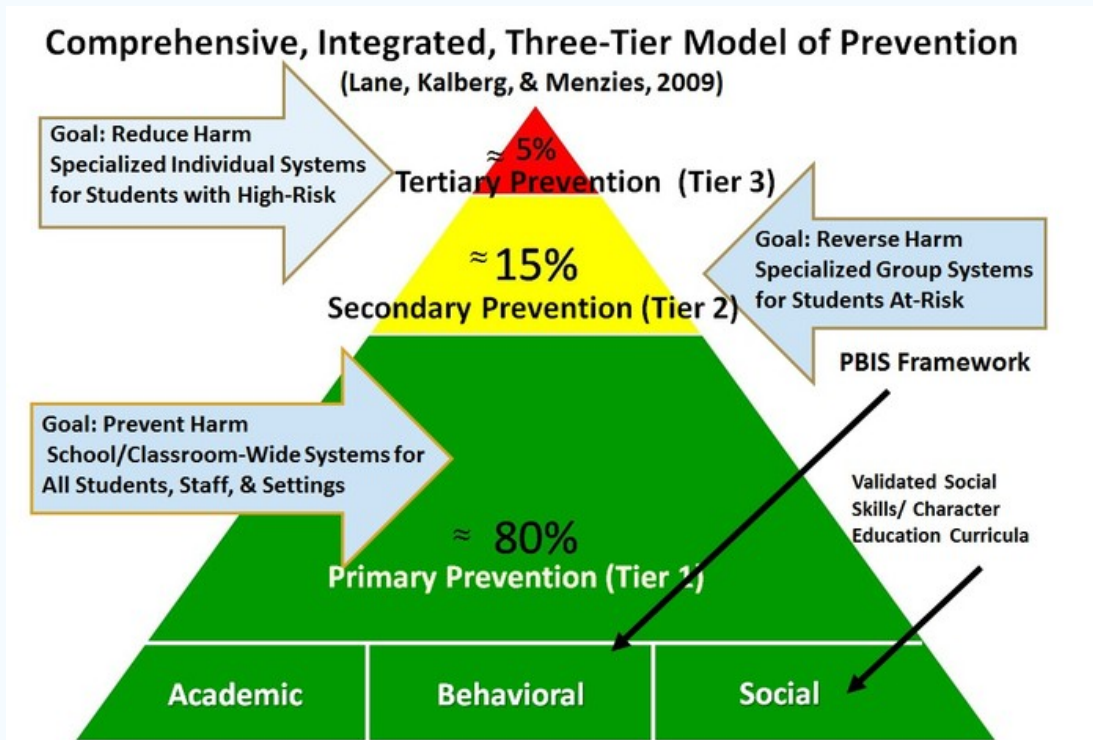
תכניות התקשרו"ת פותחו בשיתוף פעולה בין פרופ' יואל אליצור לבין אגף פסיכולוגיה ושפ"י, בתמיכה ובשותפות של האגף לחינוך קדם יסודי. תכנית התקשרו"ת לגננות נכתבה על-ידי פרופ' יואל אליצור יחד עם צוות של פסיכולוגיות חינוכיות בכירות. התקשרו"ת היא תכנית דגל של אגף פסיכולוגיה.

- למידה חברתית-רגשית תורמת להתפתחות ולבריאות נפשית.
- כיצד נוכל למנוע מסלול התפתחות פתולוגי של ילדים בסיכון?

Kimonis, E. R., & Frick, P. J. (2010). Oppositional defiant disorder and conduct disorder grown-up. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 31, 244-254.

גישת RTI למניעת מסלול התפתחות אנטי-חברתי

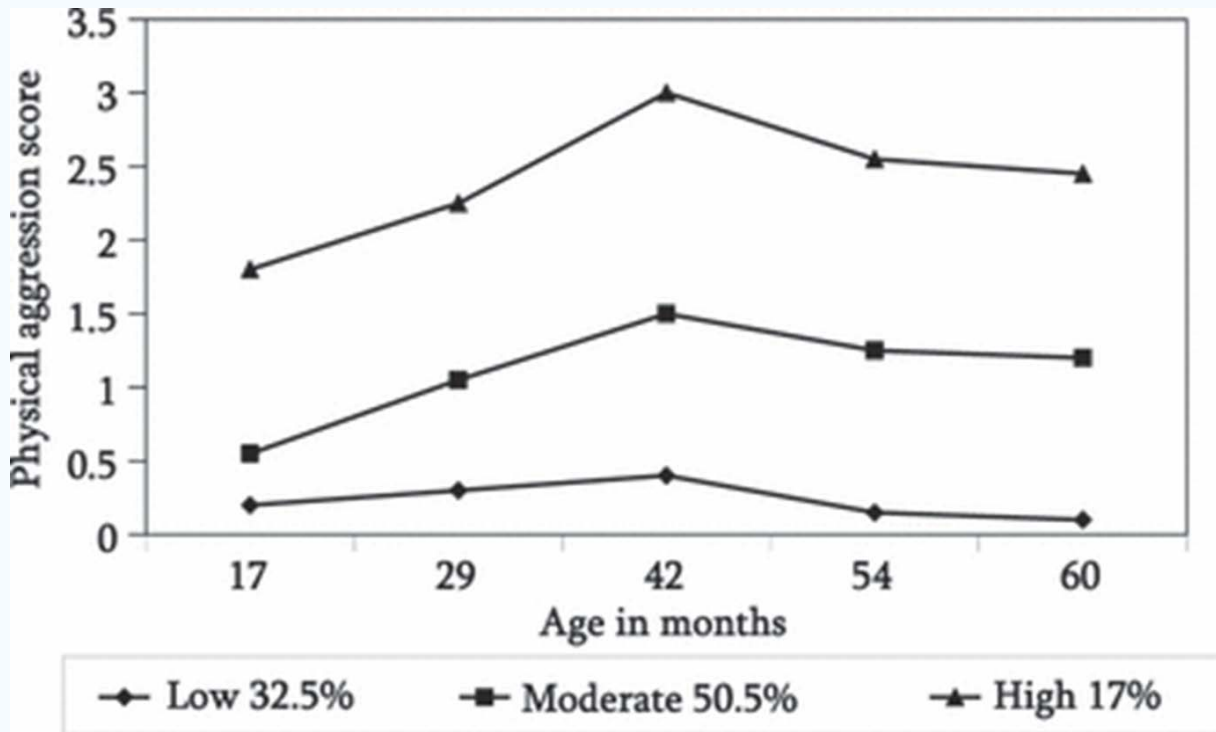
1. טיפול קליני (אישי)
2. מניעה שניונית (קבוצתי)
3. למידה חברתית-רגשית (כיתה, בי"ס)

Tier 1: a universal intervention promoting core SEL competencies

Tier 2: providing for children in need of intense/special support to reduce problem behaviors and emotional distress before they become disabilities

Tier 3: reducing the negative impact of disorders and preventing negative developmental cascades

האם ניתן לאתר ולעבוד עם ילדים שלא יגיבו ללמידה חברתית- רגשית בדרג של מניעה ראשונית לפני שיצברו כשלונות?

מחקר עדכני
בפסיכופתולוגיה
התפתחותית
מאפשר לנו לאתר
ילדים בסיכון גבוה
למסלול התפתחות
אנטי-חברתי
ולפעיל מניעה
שניונית במקום
המודל הישן של
.wait to fail

Tremblay, R. E. (2010). Developmental origins of disruptive behaviour problems: The original sin hypothesis, epigenetics and their consequences for prevention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(4), 341-367.

פרופ' יואל אליצור

ההזדמנות של מניעה שניונית בגיל הרך

1. בעיות התנהגות חמורות ומתמשכות קיימות בקרב

5-10% מילדי הגן – ממצא שחוזר על עצמו בארצות שונות. אלו ילדים בסיכון להתפתחות מסלול התפתחותי אנטי-חברתי שמוביל לרמה גבוהה של תוקפנות, דחייה חברתית, מסגרות החינוך המיוחד, נשירה ממסגרות לימודיות ותעסוקתיות, ועבריינות.

2. מעקב ארוך-טווח אחר התוצאות של תכניות

התערבות מוקדמת לילדים בסיכון מעיד על יעילות קלינית וכלכלית כאחד. כל דולר שהושקע בתכנית מניעה של אוכלוסייה בסיכון עם ילדים בגילאי 4-6 הניב תשואה של \$8.24 לחברה.

מניעה שניונית דורשת חבירה למבוגרים האתגר המשמעותי לאחר איתור הילדים

מטאפורת החבירה: ילדים הם כמו פרחים

ילדי חרצית

מווסתים עם טמפרמנט קל לגידול
גם בתנאים לא אידיאליים

ילדי סחלב

זקוקים לתנאים מותאמים כדי
לפרוח

המוח של ילדי סחלב שונה מהמוח של ילדים בעלי יכולת ויסות נורמטיבית

- הקושי אינו בהבנה
- הקושי במוטיבציה, בהפנמה ובביצוע

Low Self Regulation

Russell Barkely: 30 ideas for parents of children with ADHD

<https://www.youtube.com/watch?v=SCAGc-rkIfo>

Terrie Moffitt: Young Children's Self-Control

<https://www.youtube.com/watch?v=KT9otL6pxKQ>

Callous-Unemotional Traits

- Heritable temperament pathways to early CU traits
- Low empathy, reduced emotional response to others' distress, fearless temperament, low level anxiety
- Low agreeableness and low interpersonal affiliation
- Punishment insensitivity, low concern about transgressions

1. האיפיונים המיוחדים של הילדים ובעיות

ההתנהגות מעצבים את הסביבה:

- **שחיקה של אינטראקציות חיוביות ופגיעה בקשר הבטוח**

- **הסלמה של אינטראקציות כוחניות**

2. נדרשת הכשרה פסיכוכינוכית על מנת למנוע

את השחיקה, לעצור אינטראקציות שליליות,

לטפח אינטראקציות חיוביות וליישם שיטות

שמותאמות לטמפרמנט ותכונות האופי של

הילדים

הליך הכשרה מודרג של הורים וגנות

פירמידת העבודה של התקשרו"ת

פרופ' יואל אליצור

עקרונות תיאורטיים ושיטות נתמכות ראיות

- ✓ הגדרת מטרות חיוביות ומעשיות
- ✓ חוויות חיוביות ואיכותיות בקשר הורה-ילד וגנת-ילד
- ✓ הפחתת אינטראקציות שליליות ומעגלי הסלמה
- ✓ מיומנויות תקשורת ושיתוף פעולה: שבח יעיל, התעלמות ועוד
- ✓ תכנית הצלחות מכוונת קשר עם תוצאות ותגמולים
- ✓ משמעת מטיבה: פסק זמן והחזקה
- ✓ למידת דרכים יעילות למתן הוראות
- ✓ עבודה עם הילד להפנמת סטנדרטים: ויסות, שיתוף פעולה ותיקון
- ✓ מיומנויות תקשורת ושיתוף פעולה ביחסים בין ההורים לבין צוות הגן
- ✓ פתרון בעיות ומניעת הסלמה בשיתוף פעולה בין ההורים לבין הצוות החינוכי

עיצוב גרפי טלי טרגר

שתי תכניות התקשרו"ת משלימות זו את זו

1. התכנית להורים בת 14 מפגשים מופעלת על-ידי השירותים הפסיכולוגים חינוכיים ברחבי הארץ וממומנת על-ידי פרויקט שפ"י, התכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון 360, עיר ללא אלימות ומימון עצמאי של הרשויות.

2. התוכנית לגננות מועברת על ידי פסיכולוגים חינוכיים דרך מרכזי הפסג"ה כחלק מהשתלמויות של אופק חדש לגננות. התוכנית הינה דו שנתית, בת 10 מפגשים בכל שנה. קיימת גם הכשרה מיוחדת לגננות בכירות. בנוסף, נעשתה גם הכשרה של סייעות והתאמה של התכנית למורות לכיתות א'-ב'.

משחק וסיפור: נגיעה קלה בנושאים כבדים

שִׁיטַת כּוֹחַ הַמוֹחַ שֶׁל צָבִיקִי

יואל אליצור

איורים: אביאל בסיל

חבירה והתערבות עם הילד
מודל להורים ומחנכים

- ביטחון בקשר
- שיפור הוויסות
- השגת היענות
- ושיתוף פעולה

בְּפֶרֶק הָרֵאשׁוֹן צְבִיקִי לומֵד אֵיךְ לְכַעוֹס בְּלִי לְהָרוֹס

פרופ' יואל אליצור

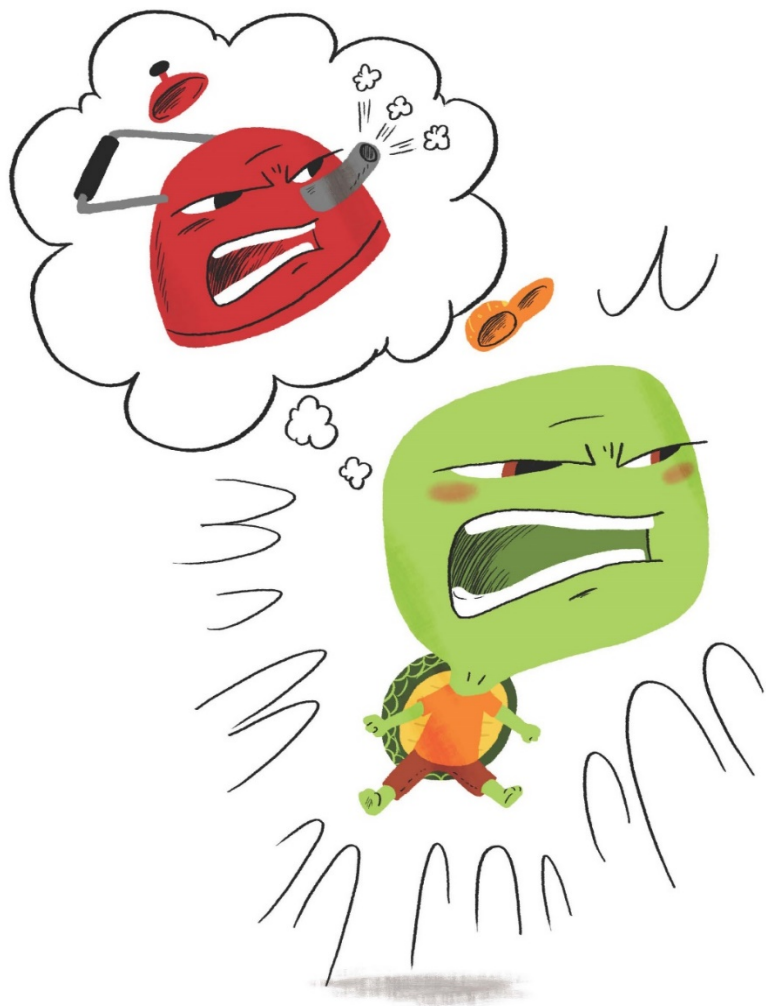
צְבִיקִי הוּא צָב זְרִיז וְשׁוֹבֵב,
אוֹהֵב לְשַׂחֵק בְּלִי הַפֶּסֶק עַד שְׁנוּפֵל מִרְגְּלָיו.
הַרְבֵּה תִּבְרִים לוֹ, הוּא מְצַחֵק וְאֹהֵב,
כֹּל בּוֹקֵר הוֹלֵךְ עִם אָבִא צְבוּקוֹ לְגַן הַגַּנְרִים הַקְּרוֹב.

פרופ' יואל אליצור

בגן לפעמים קורים דברים,
שאת צביקי ממש מרגיזים.
לפעמים יש דחיפות והוא מקבל מכה,
או שהנדנדה כל הזמן תפוסה.

פעם, כשצביקי היה נפגע,
הפעסון שלו חיש מהר התנפח,
והמוח התחמם כמו קומקום רותח.
כעסון החוצה התפרג,
וצביקי היה מרביץ וצועק.

התבררים שלו נפגעו,
הם נעלבו והתכתקו.
לגננת ג'י'רפה הם אמרו: "אנחנו מפתחים,
לא רוצים להיות עם כאלה תבררים".

גײרפֿה אָמֶרָה לְכֹל הַגּוֹרִים:
״בִּגְן שְׁלֵנוּ יֵשׁ חוּקִים,
לֹא מְרַבֵּיצִים גַּם כְּשִׁפּוֹעֵסִים.
עֲכָשׂוּ תִמְשִׁיכוּ לְשִׁחַק בַּמִּשְׁחָקִים,
וְאֲנִי אֶלְמַד אֶת צְבִיקֵי שִׁיטָה בְּשִׁלּוּשָׁה צְעָדִים:
אֵיךְ לִכְעוֹס,
בְּלֵי לְהֵרוֹס״.

פרופ' יואל אליצור

גִּינְרָפָה עִם צְבִיקֵי יִשְׁבָּה
וְלַמָּדָה אוֹתוֹ בְּסִבְלָנוֹת וּבְאַהֲבָה.
כִּי צַד לְהִתְמוֹדֵד עִם כְּעֵסִים,
וְאֵיךְ לְפָתוֹר רִיבִים בְּלִי לְפָגוּעַ בְּחֻבְרִים.
שִׁיטָה שְׁמִפְעִילָה אֶת הַמוֹחַ,
בְּמָקוֹם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוֹחַ.

פרופ' יואל אליצור

גיוס הילד מתוך אמון שהמבוגרים הם בעדו גם כאשר מצפים ממנו ללמוד שליטה. שילוב של קשר חם, אכפתי ורגיש עם מנהיגות חינוכית שמציבה חזון ומלמדת הליך בשלבים שניתן ליישם באמצעות עבודה על צעדים קונקרטיים כדי להשיג באופן הדרגתי מטרות ברורות השגה

הפנמה

ילדים מספרים את שיטת כוח המוח של צביקי

שיטת כוח המוח

1 בצעד ראשון עוצרים!

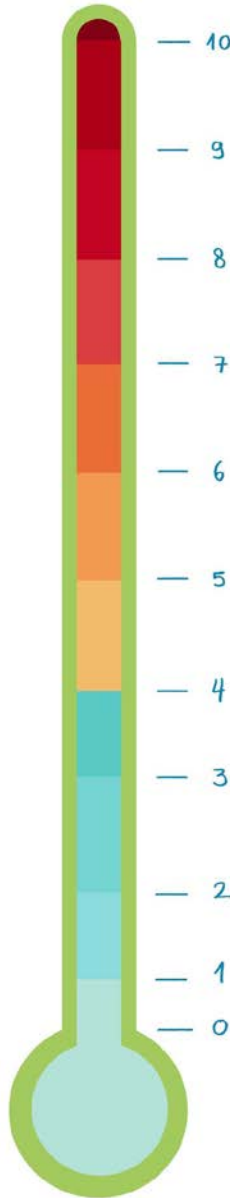

2 בצעד שני נרגעים ומחכים, עד שהמים בןוקוים החם מתקררים.

עד שהמים בןוקוים החם מתקררים.

3 בצעד שלישי חושבים, מדברים, ומחפשים פתרון.

נסיטר עליו الغضب!

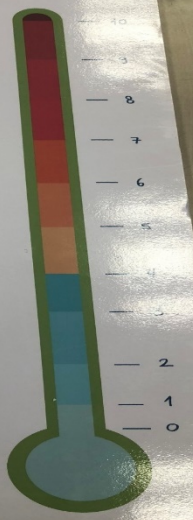
1 אולא - נوقف!

2 نالنا - نهذا ونسظر حتى نوقف ماء الغمغم عن العلبان

3 نالنا - نفكر، نتحدث ونفسي على حلول

The Brainpower Method

1 Step 1 is to stop

2 Step 2 is to calm down

3 Step 3 is to think, talk, and act responsibly

התאמה
תרבותית
לאוכלוסיות
שונות
והתאמה
להורים
יחידניים

הערכה מחקרית של התקשרו"ת להורים ולגננות

מחקרים שנעשו בשיתוף עם שני דוקטורנטים:
ד"ר ליאור סומך ודנה דהן

השפעת התכניות על הילדים, ההורים, ומערכת
הקשרים הורים-ילדים, גננות-ילדים וגננות-
הורים
בדיקה של מנגנוני שינוי משוערים

מידע על תכניות התקשרו"ת ומאמרים מדעיים

אליצור, י. (2018). תכנית התקשרו"ת: התערבות מוקדמת בילדי גן עם בעיות התנהגות. שרונה מי-טל וראובנה שלהבת-קניאל (עורכות), סוגיות בפסיכולוגיה חינוכית: מהלכה למעשה (עמ' 154-231. משרד החינוך, ירושלים.

http://meyda.education.gov.il/files/shefi/psihologia/Sugiot_Psychologia_Halacha_Lemaase_kerech_bet.pdf

אליצור, י. (2014). התערבות מוקדמת בבעיות התנהגות בגיל הרך: תכנית התקשרו"ת להכשרת הורים. אתר פסיכולוגיה עברית: <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3228>

סומך, ל. וטרגר, ט. תכנית התקשרו"ת - הורות תומכת קשר ותקווה: התערבות מוקדמת עם הורים לילדים בני 3 המגלים קשיי ויסות ונמצאים בסיכון לבעיות התנהגות. אתר שפ"ינט <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/HorimMishpacha/hitarvut/TochnitHitkashrut.htm>

מידע על תכניות התקשרו"ת ומאמרים מדעיים

- Elizur, Y. & Somech, L. Y. (2018). Callous-unemotional traits and effortful control mediate the effect of parenting intervention on preschool conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 46, 1631–1642.**
- Elizur, Y., Somech, L. Y., & Vinokur, A. D. (2017). Effects of parent training on callous-unemotional traits, effortful control, and conduct problems: Mediation by parenting. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 45, 15-26.**
- Somech, L. Y. & Elizur, Y. (2012). Promoting self-regulation and cooperation in pre-kindergarten children with conduct problems: A randomized controlled trial. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 51, 412-422.**

תכנית התקשרו"ת הורים

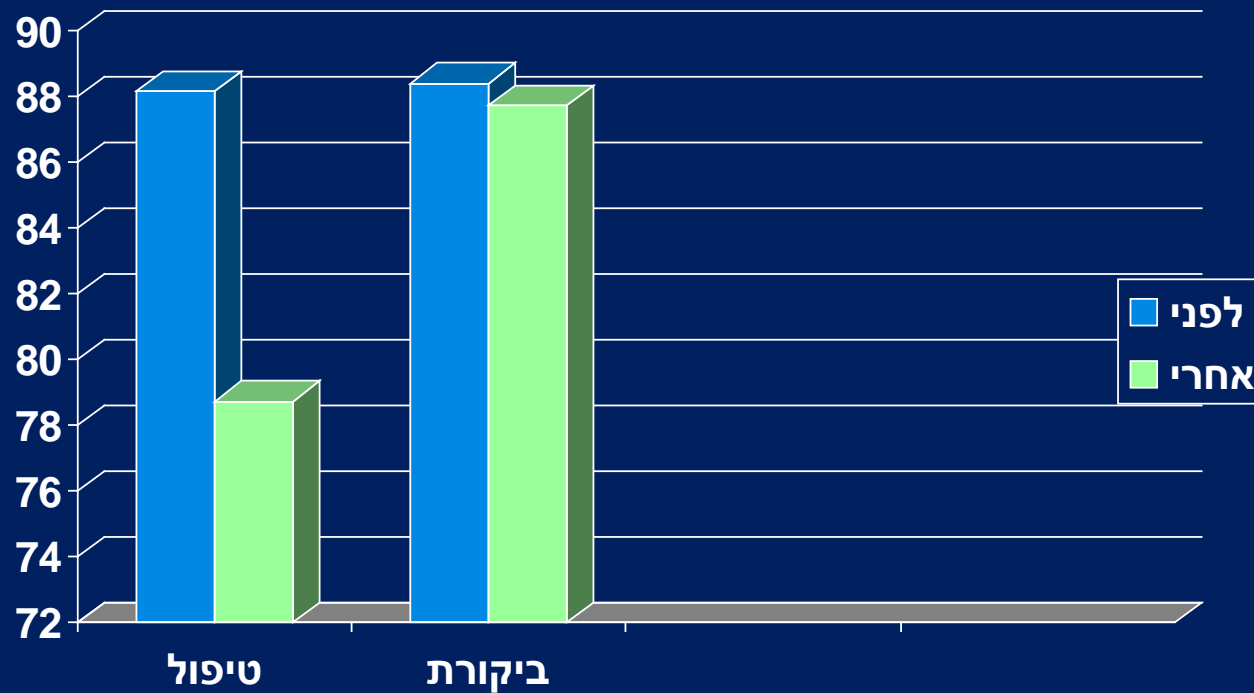
Randomized controlled trial:

209 משפחות חולקו אקראית לשתי קבוצות מחקר: 140 לקבוצת הניסוי (קבוצת ההכשרה להורים) ו-69 לקבוצת התמיכה המינימאלית (קבוצת ביקורת שהייתה זכאית לקבל שני מפגשי ייעוץ פרטניים או השתתפות בשתי הרצאות ממנחי התקשרו"ת).

קריטריונים להכללה:

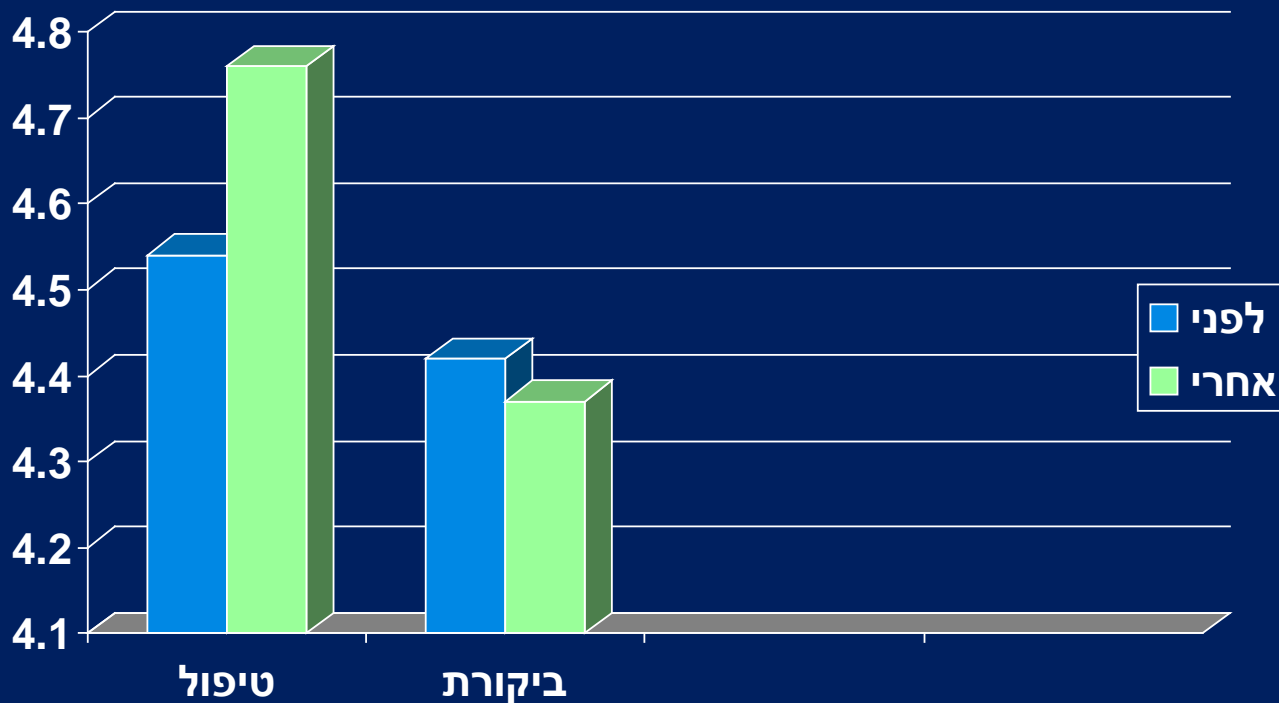
(1) ילדים בגילאי 3-5; (2) הסיבה המרכזית להפניה היא בעיות התנהגות; (3) ללא נכות פיזית, עיכוב התפתחותי ניכר, או חשד לפיגור שכלי; (4) השתתפות סדירה של שני ההורים או הורה ומבוגר שמקיים קשר משמעותי עם הילד במקרה של משפחות חד-הוריות.

שינוי בעיות התנהגות ($ES = .76, p < .001$)

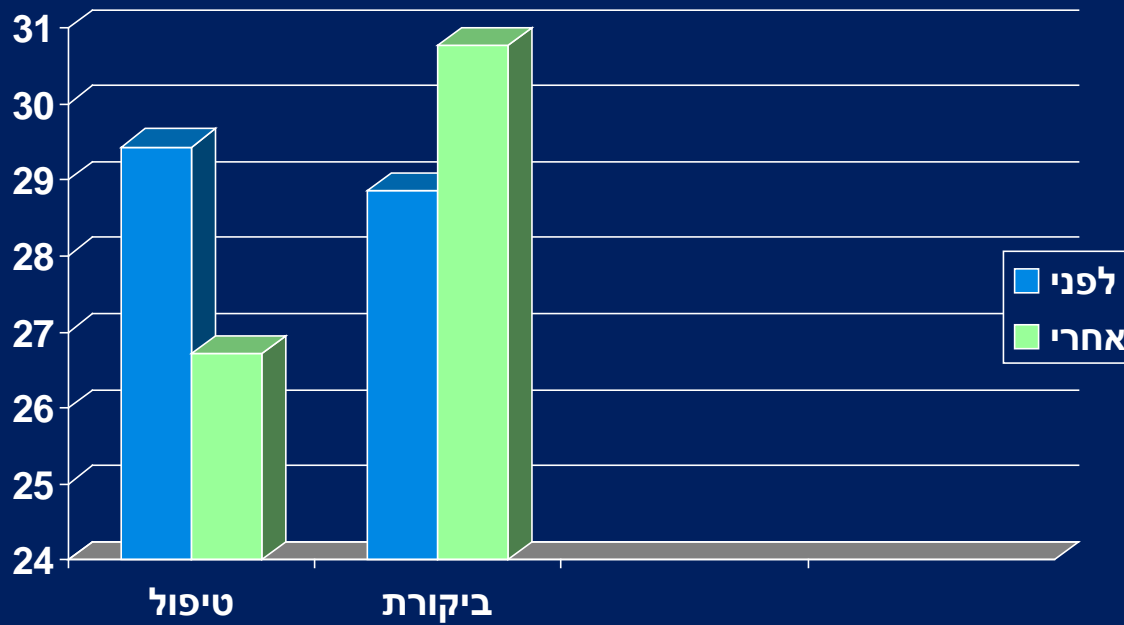

שינוי בשליטה מכוונת

($ES = .46, p < .001$)

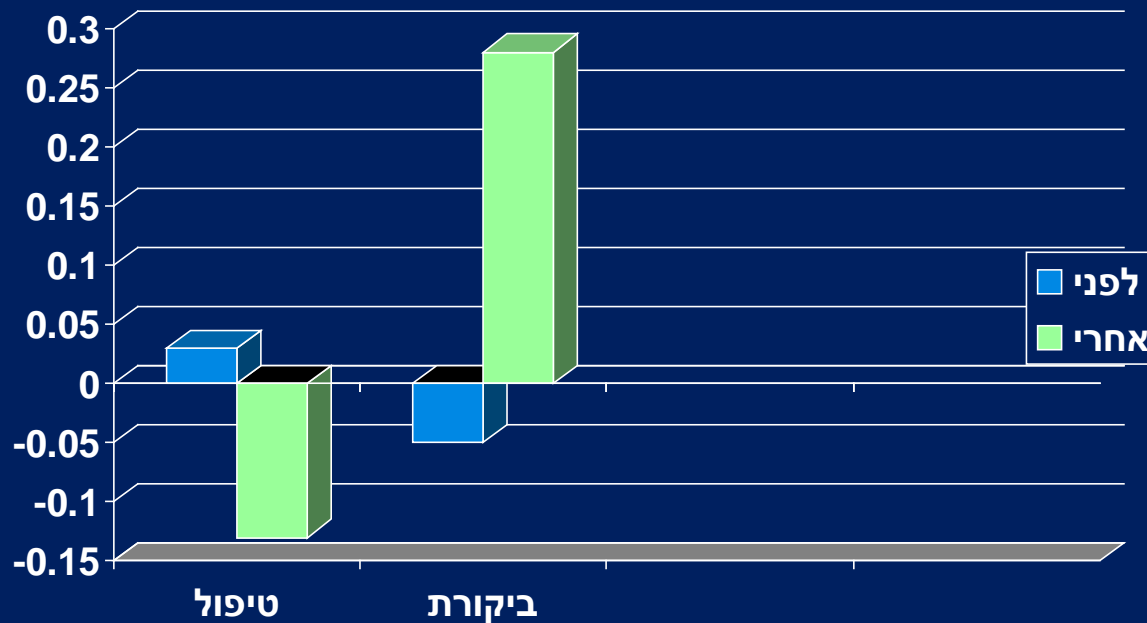

שינוי קהות-לב (ES = .85, $p < .001$)

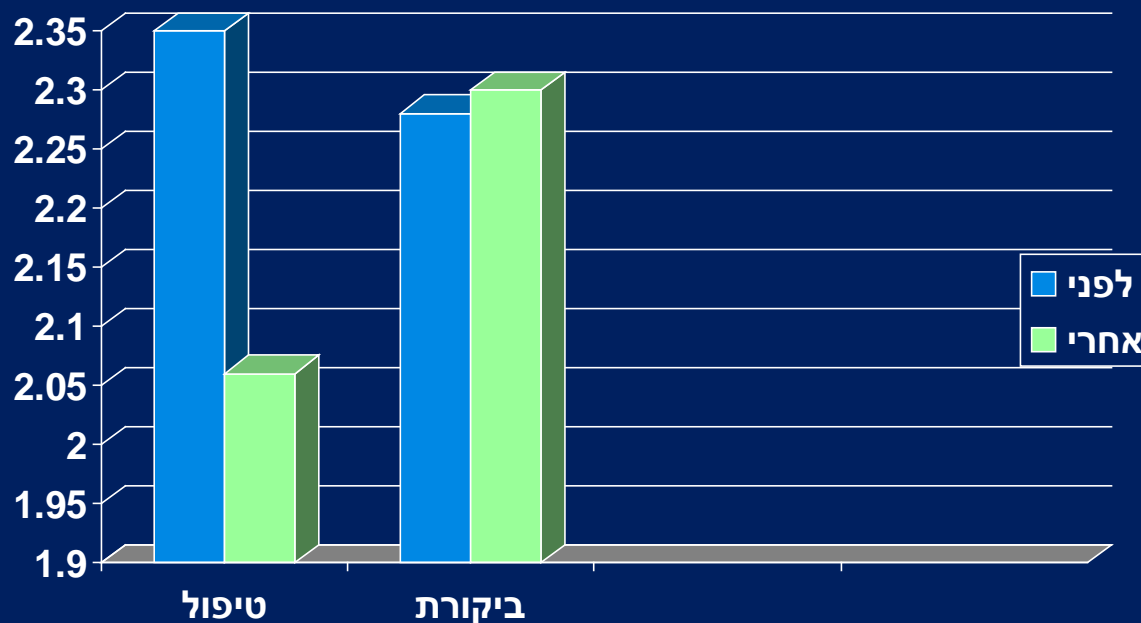

שינוי תחושת המצוקה הורית

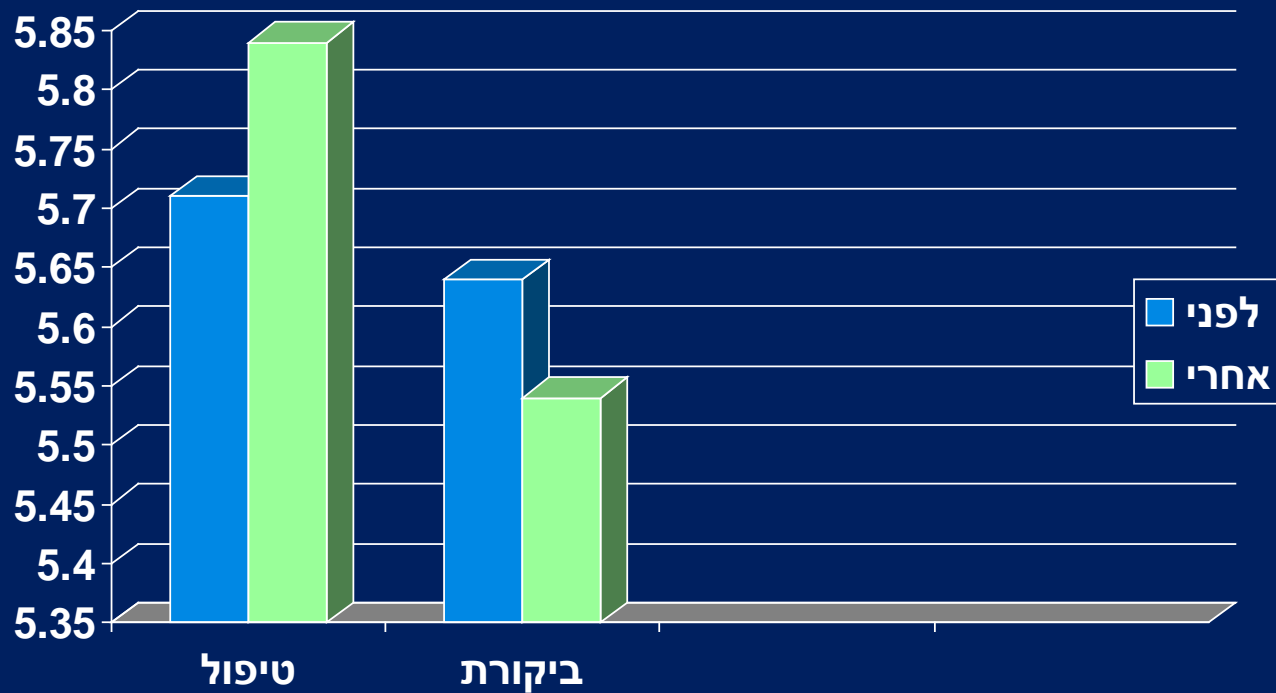
(ES = .54, $p < .001$)

שינוי הורות שלילית/לא עקבית ($ES = .74, p < .001$)

שינוי איכות היחסים בין ההורים ($ES = .37, p < .001$)

תוצאות הטיפול במעקב של שנה

1. אפקט ארוך-טווח להתערבות בהפחתת בעיות התנהגות במעקב לאחר שנה.
גודל אפקט בינוני ($ES = .63, p < .001$)

2. שימור השיפור במשתני האישיות/
הטמפרמנט (קהות-לב וויסות עצמי) במעקב
לאחר שנה.

השינוי בשליטה מכוונת ובקהות לב תיווך את השפעת התכנית על בעיות התנהגות

פרופ' יואל אליצור

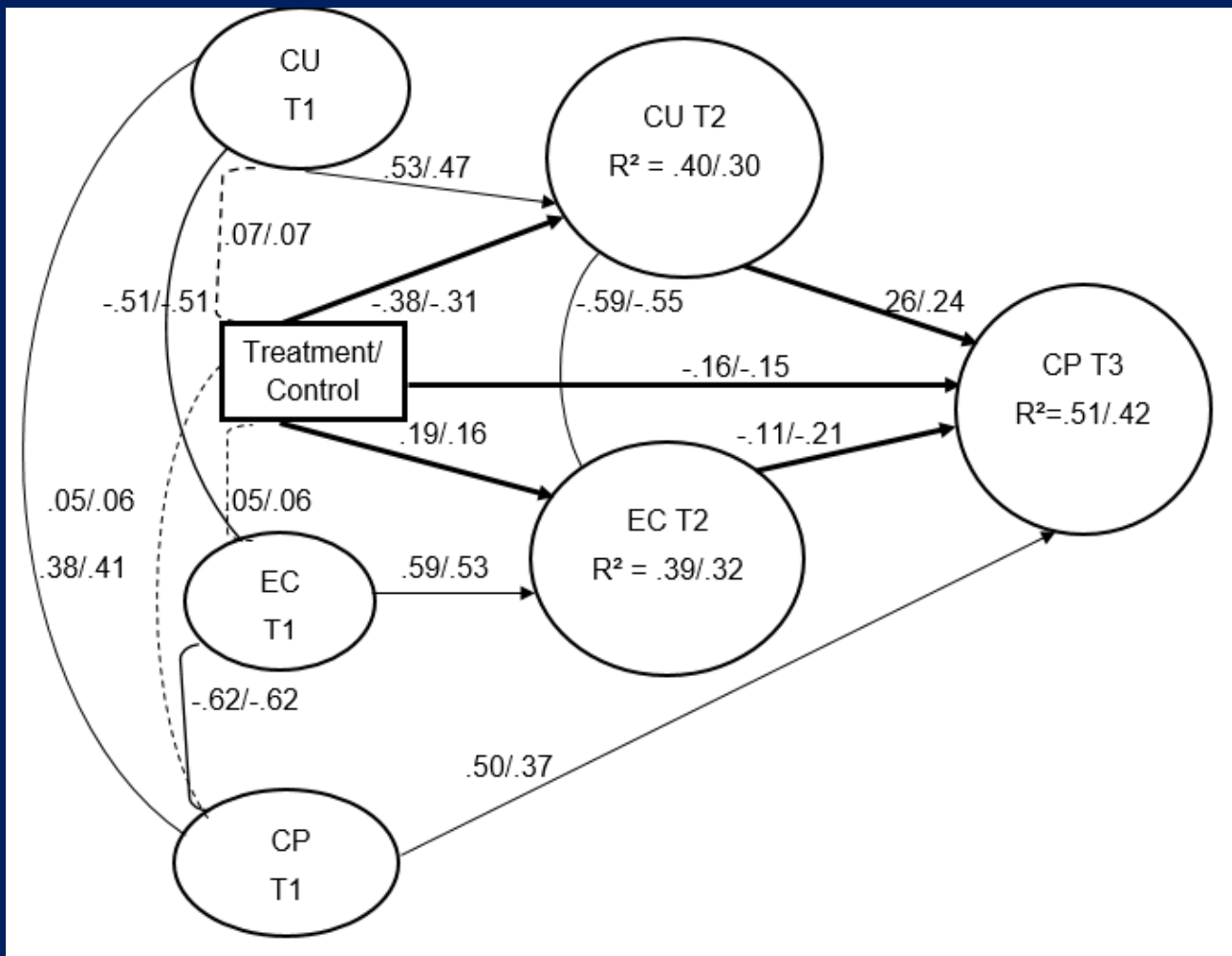

Figure 2. Test of EC and CU as concurrent mediators of treatment effect on CP with/without control for CP at T2.

השינוי בגישה הורית יחד עם השינויים בקהות לב ובשליטה מכוונת תיווכו את השפעת התכנית על בעיות התנהגות

פרופ' יואל אליצור

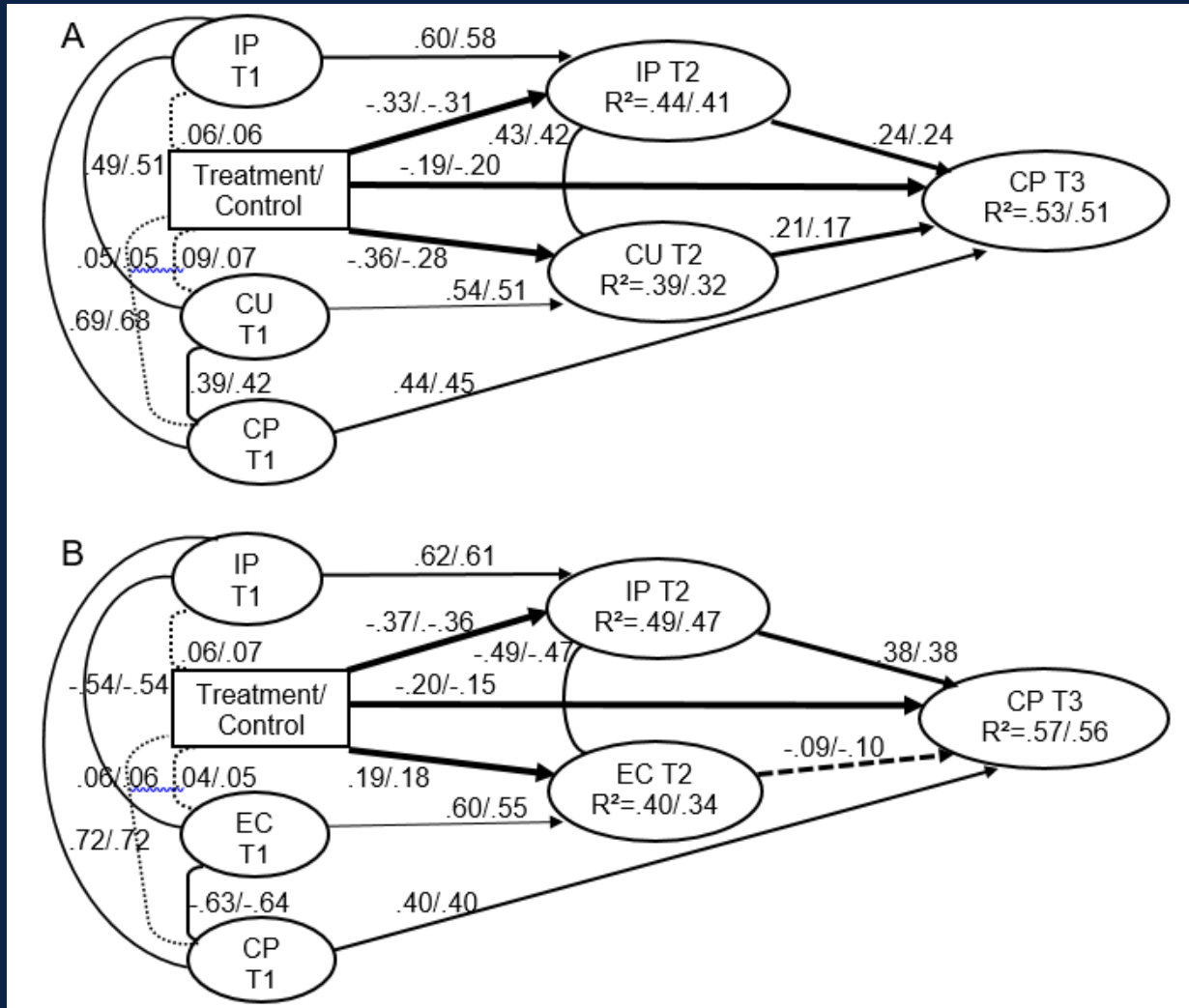

Figure 3. Tests of IP and (a) CU or (b) EC as concurrent mediators of treatment effect on CP.

מחקר התקשרו"ת גן

פרופ' יואל אליצור

➤ דגימה ארצית של 247 ילדים, 196 בנים, 51 בנות

➤ 3 מדידות של 173 ילדי מחקר, 74 ילדי ביקורת
(162)

➤ 76 טרום-טרום חובה, 89 טרום חובה, 72 חובה,
10 הישאות.

➤ גיל ילדים ממוצע: 54 חודשים.

➤ ממוצע שנות ותק גננת: 17 שנים.

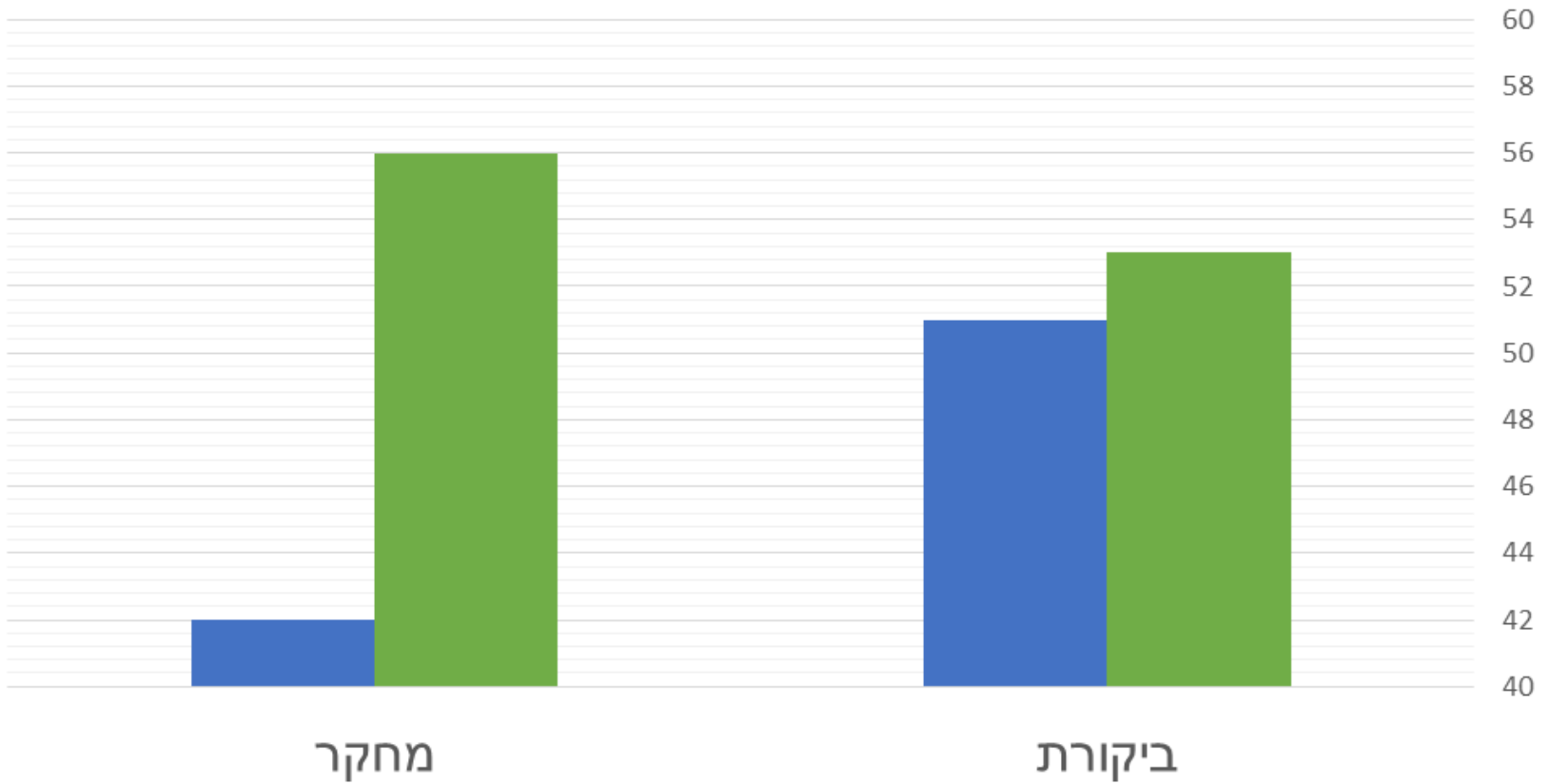
➤ אין הבדלים בין קבוצת הביקורת למחקר.

שינוי בבעיות התנהגות

$P < 0.001$

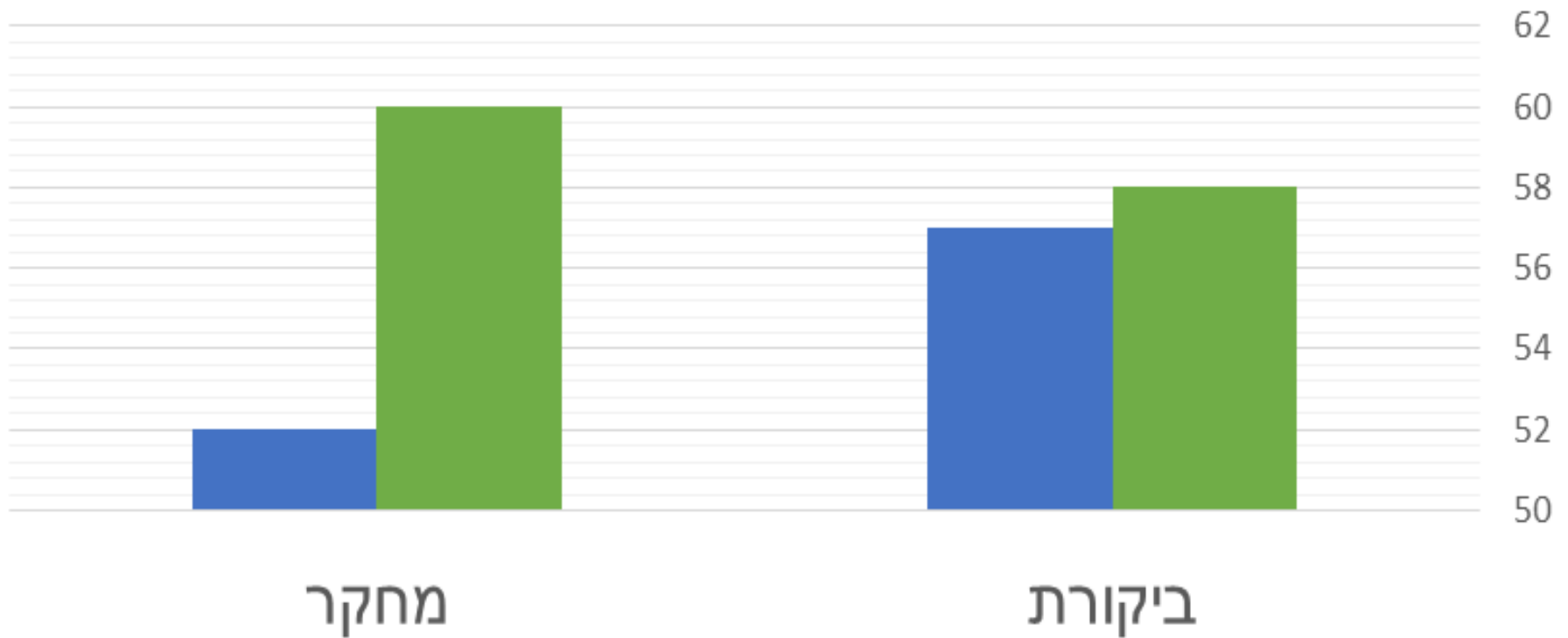
■ לפני התכנית ■ אחרי התכנית

שינוי בקהות לב

$P < 0.001$

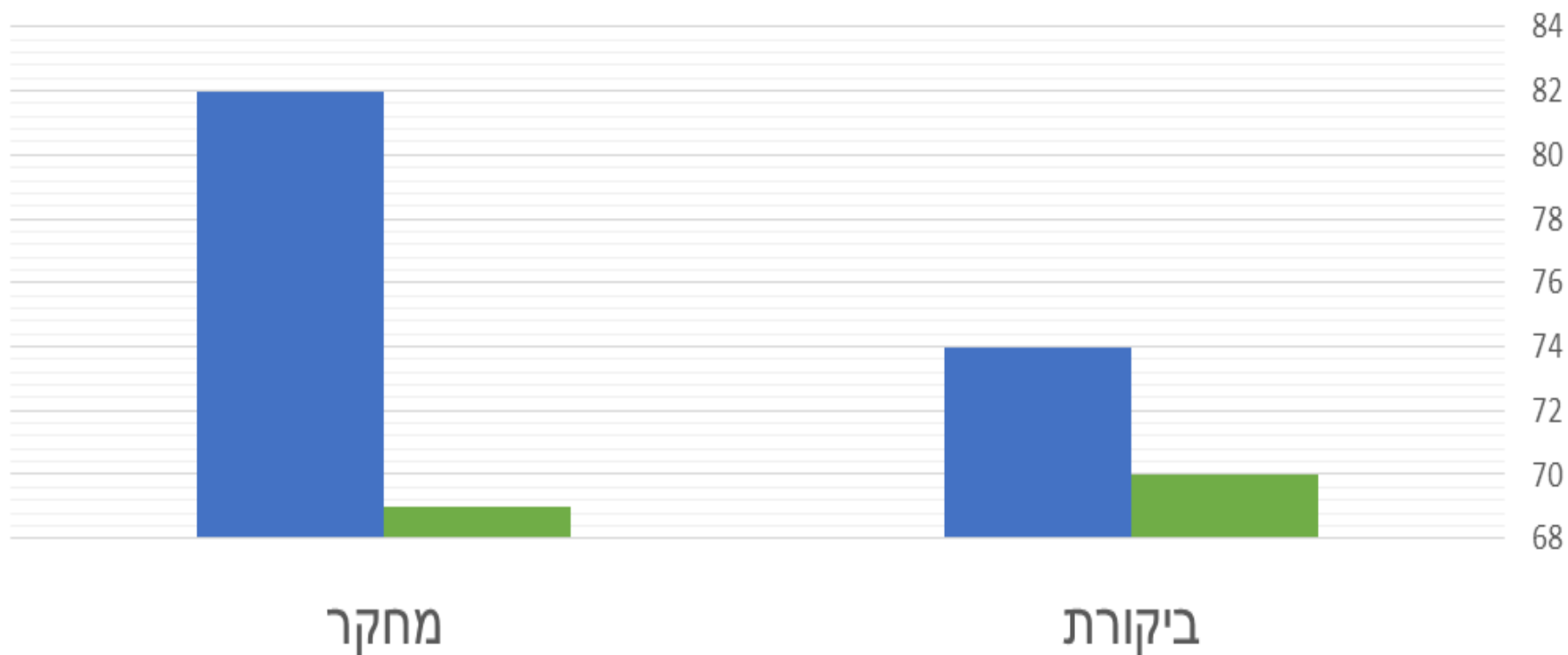
■ לפני התכנית ■ אחרי התכנית

שינוי בשליטה מכוונת

$P < 0.001$

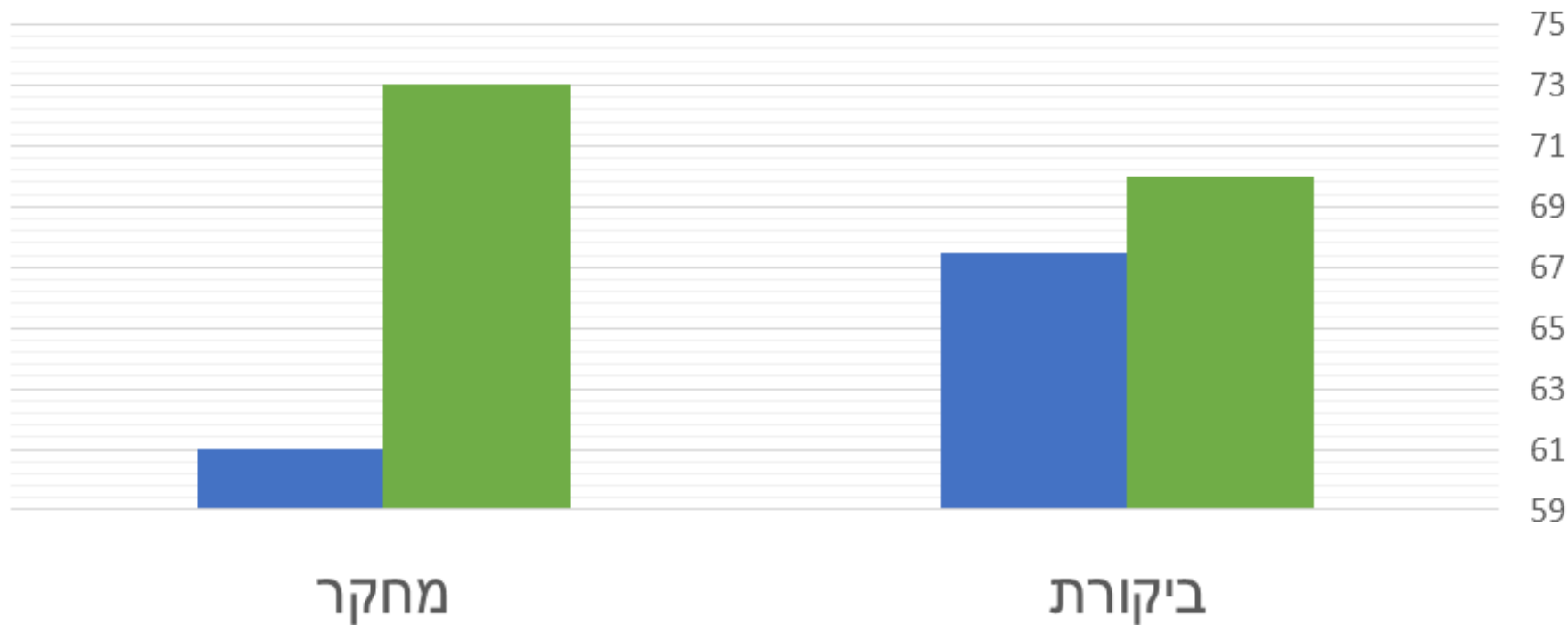
■ לפני התכנית ■ אחרי התכנית

שינוי באפקט שלילי

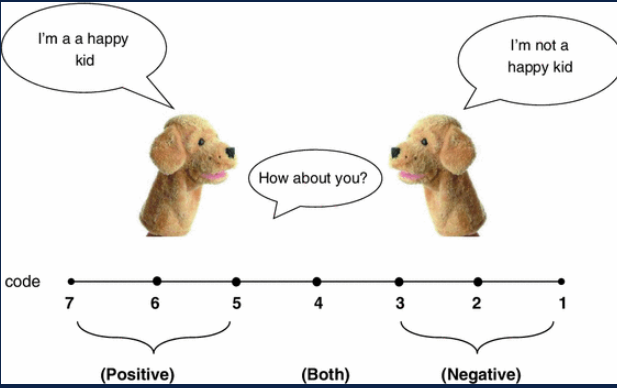
$P < 0.001$

■ אחרי התכנית ■ לפני התכנית

דיווח עצמי של הילדים

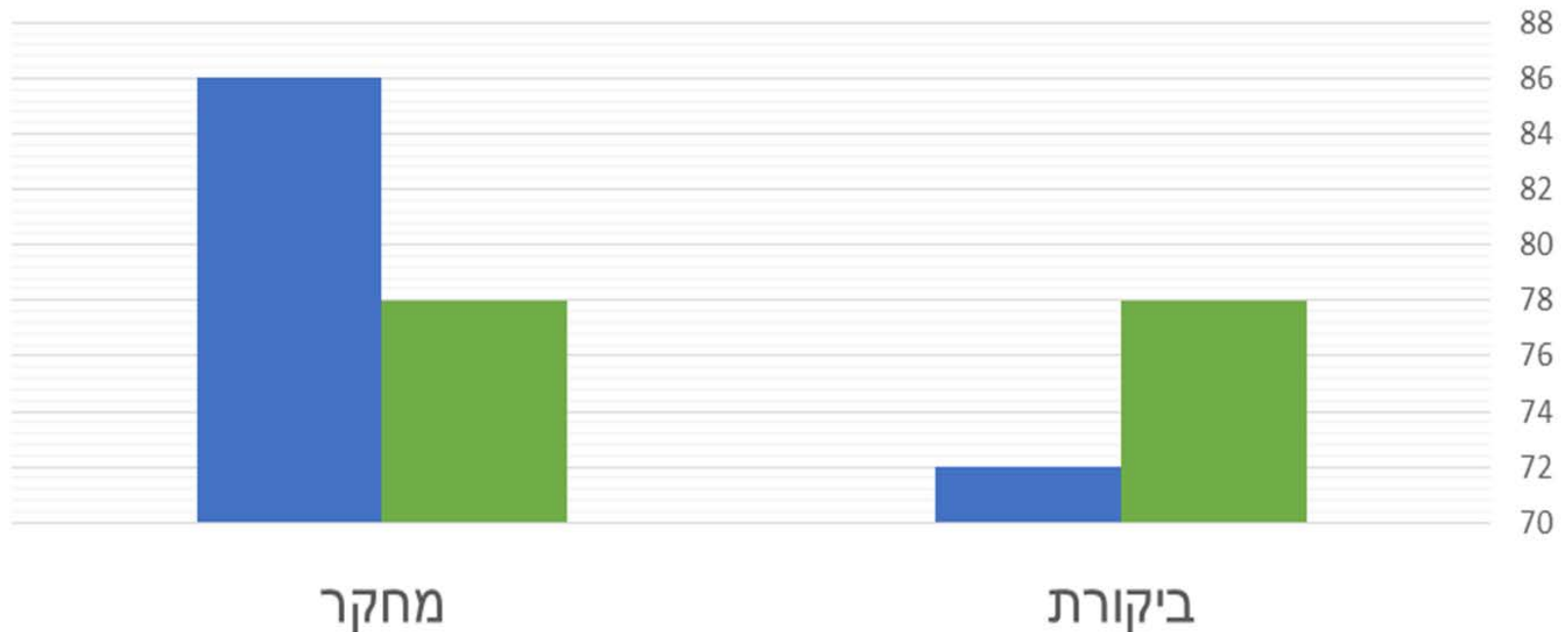
תפיסה עצמית באמצעות ראיון בובות

שינוי בתפיסה עצמית של מוסר עצמי

$P < 0.001$

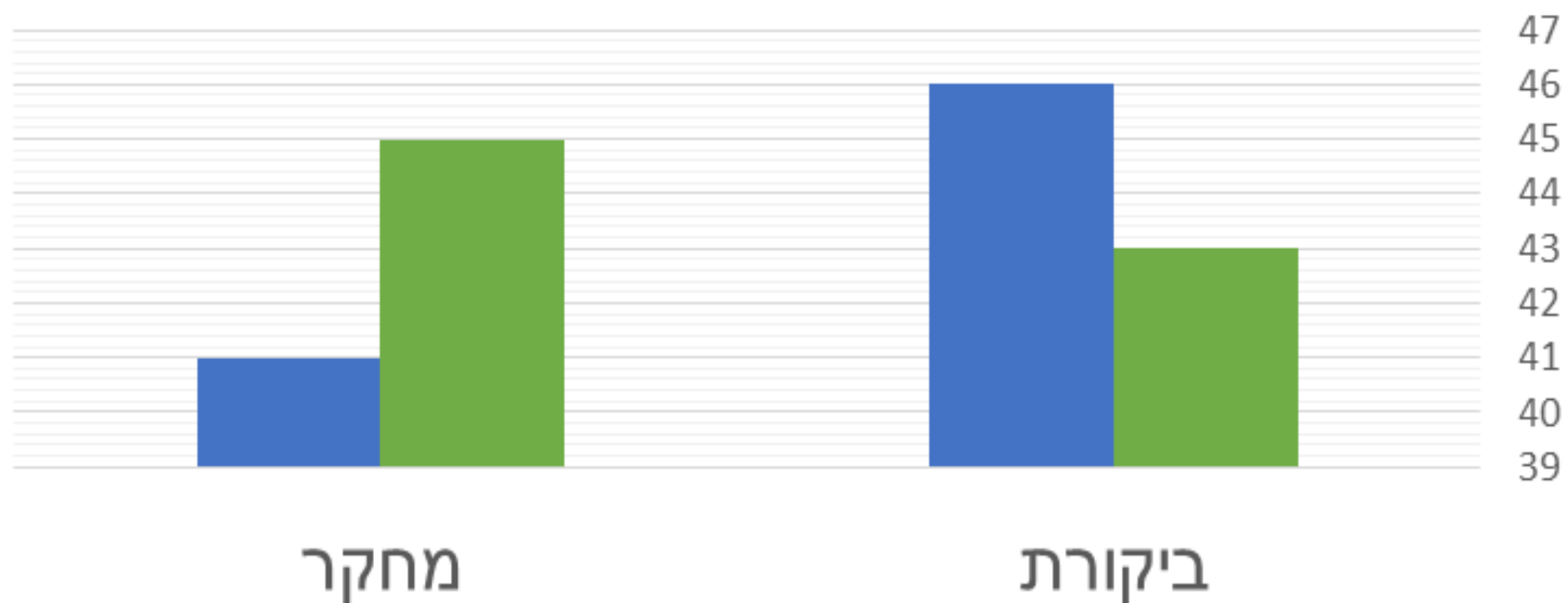
■ לפני התכנית ■ אחרי התכנית

שינוי תפיסת העצמי של בעיות ההתנהגות

$P < 0.001$

■ אחרי התכנית ■ לפני התכנית

٩١٥